

Strategijo za jutri gradimo že danes

Optimistični scenarij, ki ga je ameriški predsednik Ronald Reagan junija letos na williamsburškem »vrhu« ponudil partnerjem iz kluba sedmerice bogatih – po njem naj bi se gospodarska kriza samodejno umaknila vnovični konjunkturi, najprej na razvitem Zahodu, nato pa še v drugih delih sveta, tudi v državah v razvoju – se ne uresničuje. V Ameriki se je gospodarska dejavnost resda okrepila, a rast je prešibka, da bi verjeli v njeno trajnost, blagodejnih vplivov za druga območja, predvsem za svetovni Jug, pa ni in jih bržčas tudi ne bo.

Proti tezi o postopnem okrevanju mednarodnega gospodarstva najzgovorneje govori letargično stanje mednarodne trgovine. Če naj bi se svet res bližal novi konjunkturi, potem bi bil vzpon blagovne menjave prvi signal. A letos je mednarodna trgovina padla, tako po obsegu kot po vrednosti, za prihodnje leto pa je pričakovati približno triodstotno rast, kar bo najverjetneje pod ravnijo naraščanja proizvodnje, kajpak, če ne pride do novega udarca krize.

Takšen položaj bo še za spoznanje zaostrel konkurenco na mednarodnem trgu, kjer je pričakovati ostrejši boj med izvozniki, hkrati pa okrepitev zaščite pred izdelki iz tujine, čeprav tako mednarodne organizacije kot nekatere vplivne države odkrito svarijo pred novim valom protekcionizma. Čedalje več spornih točk v trikotniku ZDA – Japonska – Evropska gospodarska skupnost, kjer so se okrepile obtožbe o neobjavljeni konkurenci, nekaj konfliktov pa se celo utegne končati pred arbitražo mednarodne trgovinske organizacije (GATT), prav tako govori v prid temačnejši podobi svetovne trgovine v prihodnjem letu.

Zaostrena konkurenca bo najbolj prizadela svet v razvoju, ki se je znašel pred himalajsko zadolženostjo – samo za obresti je treba odšteti 70 milijard dolarjev – izvozni dohodki pa se zmanjšujejo in potiskajo revne države čedalje globlje v odvisnost od upnikov.

Te črnogledne napovedi morajo biti opozorilo tudi našemu gospodarstvu, ki je letos doseglo relativni uspeh pri izboljševanju plačilne bilance. Vendar ta ni tolikanj posledica prodornosti naših izvoznikov kot nekaterih ukrepov, ki smo jih bili prisiljeni sprejeti, da bi v kratkem času povečali konkurenčnost pravega blaga na tujem. Za leto 1984 je treba pripraviti prvo fazo dolgoročne strategije, ki bi postopoma utrla pot v načrtnejši in zato donosnejši izvoz, temelječ na primerjalnih prednostih našega blaga. V obdobju zaostrenega boja na mednarodnem trgu alternative pač ne bo.

Naloga je na videz preprosta: treba je predvsem doseči boljše organiziranost doma in na tujem, a to je kajpak veliko lažje ugotoviti, kot uresničiti. Naši izvozniki bi potrebovali globalno analizo položaja v mednarodnem gospodarstvu in tokov, ki se obetajo do konca desetletja, kar bi omogočilo usmeritev na določene panoge in izdelke ter na najzanimivejša in najbolj perspektivna območja. Na ta način bi lahko postopoma prešli v proizvodnjo za tuji trg in preseglj sedanji položaj, ko izvažamo skoraj vse, kar izdelujemo, in ne le presežke, temveč pogosto tudi izdelke, ki jih je komaj dovolj za naše povpraševanje. Rezultat je pomanjkanje nekaterih izdelkov na domačem trgu.

Zunanjetrgovinski delavci pogosto tožijo, da so naši predpisi preveč zapleteni, da morajo izpolniti gore papirjev, pa tudi politika izvoznih stimulacij ni pravična za vse. Zgovoren primer so lesarji, ki grenko ugotavljajo, da za rezani les dobijo skoraj enake stimulacije kot za pohištvo, zato številne tovarne raje izvažajo polizdelke, namesto da bi prodajale končne, pri čemer trčijo na silovito konkurenco bolj opremljenih tradicionalnih izvoznikov, ki – za nameček – prodajajo na tujem trgu proizvode, izdelane iz našega poceni prodanega lesa. Skratka, čimprej je nujno pričeti široko dogovarjanje o izvozni usmeritvi našega gospodarstva, določiti seznam izdelkov, ki bi jih lahko z dobičkom prodajali drugim državam in tako postopoma vzpostaviti izvozno usmerjeno industrijo. Profesor z beograjske eko-

nomske fakultete dr. Vladimir Kovačević je ob analizi blagovnih list prišel do presenetljivega sklepa, da imamo več izvoznih postavk kot trgovinski velesili Japonska in Amerika. To je posledica dejstva, da nam izvoz služi le za zagotovitev deviz, ki so sicer nujne za reprodukcijski cikel in odplačevanje obveznosti do tujine, a takšna prodaja ne omogoča akumulacije in postopoma slabi industrijo in njeno sposobnost prodiranja v svet. V Sloveniji se čedalje bolj soočamo s tehnološkim zaostajanjem in to ravno v panogah, ki veliko izvažajo.

Dokajšnja vloga pri tem ima tečaj naše valute. Politika realnega tečaja dinarja je dobila podporo na vseh ravneh, kajti v času, ko je bilo našemu izvoznemu gospodarstvu treba dati stimulativni podnet, je realnejši dinar gotovo odigral pomembno vlogo. Marsikateri ozd, ki je dotlej raje prodajal doma, ker je za svoje izdelke iztržil več kot v tujini, je po devalvaciji in zniževanju vrednosti dinarja rajši pogledal na svetovni trg. A kljub utemeljenosti takšne valutne politike je nujno izdelati analizo realnega tečaja in sprejeti strategijo za prihodnje obdobje. Kajti zniževanje vrednosti dinarja do tujih valut je imelo učinek dopinga. Naši izvozniki so dobili balon s kisikom, ki so ga potrebovali v trdem boju na protekcionističnem mednarodnem trgu, a ne smemo se preveč zanašati na takšne spodbude; drsenje dinarja navzdol namreč ne more trajati in gospodarstvo je treba oborožiti za izvoz brez dopinga. Realnega tečaja dinarja ne bi smeli poistovetiti s padanjem vrednosti naše valute, ker to ima tudi neugodne posledice. Za enako količino dolarjev, ki jih dobimo na tujem trgu, je treba izdelati več blaga, kar pomeni več surovin, vložnega dela in podobno. Padajoči dinar vpliva tudi na odplačevanje dolgov. Po lanskim oktobrski devalvaciji smo morali za milijardo dolarjev izdelati in prodati za 63 milijard dinarjev blaga, sedaj pa že za 110 milijard. Če je bilo zniževanje vrednosti dinarja doping, ki ga je naše gospodarstvo potrebovalo v najbolj kritičnem času, ko so nas obveznosti do tujine močno pritisnile in terjale – ne nazadnje – tudi zniževanje življenske ravni, torej žrtve, ki smo jih občutili prav vsi, je hkrati s presnavljanjem našega izvoznega gospodarstva treba ustavljati drsenje dinarja navzdol. Nekateri ekonomisti menijo, da je bilo zniževanje vrednosti celo prehitro. Celovita analiza je torej nujna in nepogrešljiva, da bi gospodarstvo usposobili za izvoz brez dopinga.

Dokajšnja razprava velja tudi izvozni usmerjenosti, pri čemer nekateri ugotavljajo, da še zmeraj preveč prodajamo na Vzhod, ko pa smo vendar zadolženi na Zahodu, sploh pa, kaj storiti z državami v razvoju, kjer capljamo za dogovorjenimi deleži. Sedanje nesorazmerje med temi tremi zunanjetrgovinskimi območji je gotovo mogoče spremeniti, ne da bi zaradi tega

zmanjševali prodajo v katerokoli državo. Tudi če drži, da ima izvoz v članice sveta za vzajemno ekonomsko pomoč (SEV) prevelik delež v naši izvojni sestavi, ga ne gre zmanjševati, temveč povečati prodajo na zahodni trg in razmerje bo za nas ugodnejše, pa tudi lažje bomo odplačevali obveznosti do tujih upnikov. Možnosti za izvoz nismo izkoristili ne na trgu zahodnoevropske deseterice, še manj pa v državah evropske cone proste trgovine (EFTA), ki je za razliko od EGS politično neobremenjena in nevtralna cona in h kateri bi se morali veliko bolj usmerjati kot doslej.

Vsega premisleka je vredna tudi strategija do držav v razvoju, s katerimi nas – ne nazadnje – povezuje tudi članstvo v neuvrščeni gibanju in »skupini 77«, pomembnima dejavnikoma zunanjepolitičnega delovanja. Podatek, da imamo kolikor toliko razvito trgovino s kakšnimi sedmimi državami v razvoju, je več kot skrb zbujajoč, še bolj pa drobec, da je vrednost blagovne menjave z Albanijo trikrat višja od trgovine z neprimerno večjo Indijo, s katero imamo tudi veliko boljše in tradicionalnejše politične odnose. In »naših Indij« ni tako malo med 125 državami v razvoju, zato bi veljalo prislunhiti predlogu, da bi podrobno proučili možnosti za izvoz v vsaj dober ducat držav v razvoju in z njimi povečali obseg in vrednost blagovne menjave, za druge pa ugotovili, kolikšne so možnosti za investicijsko in druge oblike industrijskega sodelovanja. V znanstvenoraziskovalno dejavnost sicer vlagamo premalo, da bi v naše izdelke vključevali več domačega, cenejšega znanja in manj uvoženega, dragega, a vendar je naša tehnološka raven višja od večine držav v razvoju in zato ravno pravšnja za izvoz, gotovo bolj kot tehnologija, ki nastaja v razvitem svetu in je ukrojena po tamkajšnjih merah, ki pa niso vselej takšne, da bi ustrezale državam v razvoju.

Več pozornosti bi moralo veljati sosednim državam. Medtem ko smo s poslovanjem z Italijo še nekako zadovoljni, kajti s to članico zahodnoevropskega skupnega trga imamo tradicionalno najboljšo pokritje uvoza z izvozom, tega gotovo ni mogoče reči za druge sosedne, najmanj za Avstrijo in Grčijo, kjer je treba najti povsem drugačno izvozno ponudbo, odkar je ta država postala članica deseterice.

Pot v razvoj vodi skozi mednarodni trg, kajti nobeno gospodarstvo se ne more razvijati pod steklenim, nepredušno zaprtim obokom, tudi naše ne. To nam mora priti v zavest. Za bolj ugodne rezultate v blagovni menjavi je treba temeljito analizirati dosežane uspehe in slabosti – predvsem slednje – in na njih nasloniti novo, dolgoročno usmeritev gospodarskih odnosov s tujino. In te priprave velja pričeti že danes, če jih včeraj še nismo zmogli.

BOŽO MAŠANOVIČ

foto Janez Pukšič

Bo Libanon res sod smodnika za tretjo svetovno vojno? Tema tedna o agoniji, ki jo preživlja Libanon	Božidar Pahor Martin Luther in začetki slovenščine Govoriti v jeziku ljudstva	Slobodan Dukić Rumeno zrnje hrani, sladka in odžeja Koruza – dragocen pridelek	Zlato pravilo: biti boljši od tekmecev Okrogla miza	Oto Giacomelli Sarajevo bo preskočilo desetletje Se 66 dni do olimpijskih iger	Albert Speer Intrige pri vrhu oblasti Država sužnjev
Poštni predal 29	Dragan Stefanović Obdobje državne zrelosti Razprave o političnih sistemih v Afriki	Matija Dermastia Skupni projekt Otrant Turistični kompleks v Ulcinju	Barbara Goričar Svarilo materinega jezika Koroški Slovenci	Peter Potočnik V igri so hišice, hiše, vile Na Hrvaškem sta dve petini vseh vikendov v Jugoslaviji	Milijon je takšnih, ki vztrajno čakajo na svoj srečni trenutek Anketa o nezaposlenosti v Jugoslaviji
Barbara Goričar Vida Tomšič Portret tedna	Daniilo Slinnik Načrtovanje in sprevržene zakonitosti trga »Alternativno gospodarstvo« v SZ	Anica Levin Kože dražje od mesa Zmeda na trgu z usnjem	Ilija Marinković Poljska in njeno »črno gospodarstvo« Bogatenje v revščini	Marjan Skumavc in Barbara Guček Tragedija, ne obsojanja vredno dejanje Detomori in umori otrok	Jug Grizelj Politik in njegov novinar Od sobote do sobote
Andrej Novak Močan si takrat, kadar problemov ne ureja s silo Sosedski odnosi s Italijo	Boris Jež Glasovalni stroj ali kreator politike Zvezni zbor	Franc Šetinc Demokracija je jalova, če demokratično življenje ni organizirano tako, da omogoča spreminjanje stvari Aktualen pogovor	Janez Zadnikar Vendar imam največ od svojega bralca Pogovor z Antonom Ingoličem		Peking in Tokio: »novo obdobje« sodelovanja V žarišču

RAZPRAVE O POLITIČNIH SISTEMIH V AFRIKI

Obdobje državne zrelosti

Natančni kronisti neke revije, ki izhaja v Gani, je pred kratkim izračunal, da je bil letos v Afriki samo en poskus državnega udara, izbruhnila pa je samo ena vojna...

Na podlagi takega »računa« je kronist sklepal, da je svet južno od Sahare prenehal biti območje nenehnih nerediško-podporočniških udarov in majhnih, dolgotrajnih in na prvi pogled nerazumljivih vojn...

Po svoje je to potrdil tudi tanzanijski predsednik Julius Nyerere pred približno mesecem dni na regionalni afriški konferenci poslancev držav - članic Commonwealtha. Dejal je, da bi bilo dobro, če bi preučili, ali enostrankarski politični sistem se ustreza afriškimi državam...

Kritika sistema, a brez alternative

Slednje je le z drugačnimi besedami povedano mnenje predsednika Nyerereja na že omenjeni konferenci v Arushii. Čeprav je Nyerere takrat govoril konkretno le o Tanzaniji, pa se je tema, očitno, nanašala na vso Afriko...

Za vse te države je tudi značilno, da predstavniki vlade in edino priznane stranke čedalje pogosteje govorijo o brezposelnosti, socialni varnosti ljudi, napovedujejo programe za reševanje teh problemov in sprožajo razprave o temah, s katerimi so se še do pred kratkim bolj malo ukvarjali.

to, ali njihova ureditev temelji na klasičnih kapitalističnih odnosih (Zaire, Niger, Kenija in številne druge), na znani politično gospodarski shemi realnega socializma (Mozambik, Etiopija, Angola itd.)...

Predsednik Nyerere je resda kritiziral enostrankarski sistem v Afriki, a ni ponudil klasičnega zahodnoevropskega dvo- in večstrankarskega sistema kot edino sprejemljivo možnost. Po njegovem mnenju je treba iskati nekaj tretjega, nemara posebno afriško demokracijo. Ni rekel, da bi se morali vrniti na večstrankarski sistem, temveč, da »čeprav imamo enostrankarski sistem, v Tanzaniji hkrati obžalujemo, da ljudje nimajo možnosti povsem svobodno izraziti svoja stališča in interese«.

»Ne moremo sami pred seboj skrivati dejstva, da, ker pač nimamo uradne in priznane parlamentarne opozicije, to izključuje s političnega prizorišča skupino ljudi, ki imajo upravičene interese, in želijo preprečiti protizakonito dejavnost državne oblasti in njenih plačilnih služb...«

Plemenske delitve v ozadju volitev

Številni dogodki potrjujejo, da si predsednik Nyerere nikakor ni »izmisli« tega problema. Izdelali so namreč resne sociološke in politične

foto: Joco Znidaršič

ne študije o minulih volitvah v Nigeriji, državi, katere politični sistem je zrcalna slika zahodnoevropske parlamentarne demokracije s primesmi ameriškega mehanizma predsedniške oblasti...

Četudi imajo pri vsem tem še kako pomembno vlogo priljubljeni kandidati, njihova politična spretnost, v afriških razmerah pa tudi denar, bo pozornejši opazovalac ugotovil, da se za tako velikim nihanjem in spremembami mnenja volilcev v bistvu skrivajo plemenske delitve...

Bogatenje državne politične elite

Sodeč po številnih aktualnih dogodkih, pa niti enostrankarski sistem oblasti - teh je v Afriki južno od Sahare največ - ne more zadostiti novim potrebam družbenega razvoja. V državah s tipičnimi kapitalističnimi odnosi je ta mehanizem pripeljal do hitrega in skoraj nepojmljivega socialnega razlikovanja...

Kako zmanjšati družbeno napetost?

Prav zato so za skoraj vse te države značilni ukrepi, s katerimi si v bistvu prizadevajo nekako zmanjšati družbeno napetost. Kljub temu pa so najpomembnejši vzvodi oblasti in sistema trdno v rokah vladajočih. V Keniji se je to denimo pokazalo tako, da so s političnega prizorišča odstranili več politikov skrajne desnice, začeli preiskavo proti enim izmed njih in izpustili iz zaporu več levo usmerjenih politikov in skupino naprednih intelektualcev.

»ALTERNATIVNO GOSPODARSTVO« V SZ

Načrtovanje in sprevržene zakonitosti trga

MOSKVA, novembra - Eni jo imenujejo »skrta proizvodnja«, drugi »alternativno gospodarstvo«, tretji pa »siva ekonomija«. Gre za najrazličnejše prepovedane, polprepovedane ali pa vsaj nezazelenje dejavnosti, ki jih ni moči spraviti v državne okvire in ki dosežajo milijonske vrednosti...

Sovjetska država se z vsem tem sicer spopada, toda kot kaže, so »nekatere stvari« močnejše od vseh zakonov, predpisov in administrativnih ukrepov. »Neostapbendersčina«, ki se največkrat začne s podkupnino pred gledališko blaginjo: »imate karto več?« in se končuje globoko v gospodarskem podzemlju...

Trg, ki se prebija skozi napake v planiranju

Zakaj je ta pojav tako trdoživ? Odgovori na to vprašanje so zelo različni, marsikdaj tudi sila splošizirani in ideološki, toda vidi se, da se dandanes tudi najbolj dogmatični ekonomisti ne morejo več izogniti njegovemu ekonomskemu ozadju in problemu, ki jih v državi povzroča slaba oskrba prebivalstva in nizka raven storitvenih dejavnosti...

Tudi nekatere resne partijske raziskave kažejo, da se je danes »siva ekonomija« razpasla predvsem na tistih področjih, kjer so luknje v državni proizvodnji, in da ljudje največkrat z njo pokrivajo potrebe, ki jih ne pokriva država. Da je pri tem veliko prostora tudi za špekulante in najrazličnejše druge »priljubljene« zaslužkarje, je kajpada samo po sebi razumljivo...

Od tod tudi vse težave sovjetskih ljudi, ki so se po eni strani tako navadili na prodajo pod pultom in iskanjem nečesa, »časar ni - pa vseeno je«, da se sploh več ne sprašuje, zakaj je tako, ki pa po drugi strani tudi vzemirjeni, nejevoljni in razžaljeni. Nič laže ni niti v oblasti, ki so ostro proti vsem špekulacijam in mahinacijam, ki pa se zavedajo svojih možnosti, in da se zaradi tega prisiljene nekatere stvari tudi prenašati...

Dvomi so pri tem na vseh področjih veliki, saj so poleg političnih in ideoloških vprašanj načete tudi mnoge moralne dileme. Pri ljudeh so se z dnevnaj oblikovale svojevrstne navade, ki jih kot »željezni zakon« vodijo od vrste do vrste, ki jim z gotovostjo natančnega prišepetovalca - pravijo, koliko in kaj je treba dati temu trgovcu, onemu natakarku, kako nagovoriti to blaginčarko in s čim prepričati tistega uradnika...

S korupcijo do izpolnjevanja načrta

Še posebej velike so težave takrat, kadar so gospodarske mahinacije in nepravilnosti bližnjica v bliodnjaku birokratskih predpisov. Mnogi direktorji in ekonomisti v podjetjih skušajo namreč marsikdaj »osebnimi zvezami« in podkupninami pospešiti »papirnati vrtiljak« in tako rešiti svoje proizvodne probleme...

me. Tisk pogosto poroča o tem, kako se uprave med seboj na lastno pest dogovarjajo o hitrejši dostavi deficitnih materialov in kako se pri tem za podkupnino pogosto tudi zlorablja »reprezentančna sredstva«.

Sovjetski ekonomisti so izračunali, da celotna sovjetska gospodarska uprava izda na leto več kot 800 milijard delovnih papirjev in da je baje kar devetdeset odstotkov od njih nekoristnih, saj po njihovi dostavi »nihče nič ne ukrene«. Mnogi zato trdijo, da je začeti vir sovjetske »sive ekonomije« v bistvu že v birokratskem načinu upravljanja...

Kako daleč seže vtis »delo s papirji«, kažejo nenehne javne kritike birokratizma in problemi, ki jih povzročajo nedosedlosti uprave. Nekateri so že tako obupani, da odkrito sprašujejo, kdo naj sploh »nadzoruje nadzor-nike«, ki so na vseh koncih upravnega mehanizma in ki so veliko krivi za razsežnosti današnjega »alternativnega gospodarstva«.

V Tulski pokrajini je posebna revizijska komisija odkrila v eni od tamkajšnjih tovarn konfekcije lažne pripise v proizvodnji, in to v vrednosti 300 tisoč rbljev, neupravičeno izplačane premije administraciji, v vrednosti 16 tisoč rbljev, na plačilnem skladu odvečenih 13 tisoč rbljev in zaradi napak pri knjiženju 23 tisoč rbljev. Sploh ni res, da v podjetju ni bilo kontrolorjev, so stvar komentirali na pokrajinski finančni upravi, le malomarno so bili ali pa so napake celo nameroma spregledali...

Po mnenju lista »Sovjetskaja Rossija« niso nič posebnega ugotovitve, da se je mnogokje že zdavnaj izoblikoval poseben način »delatja« s kontrolorji in revizorji, ki naj bi bili nameroma nenehno prepuščeni »pritiskom vladnosti in gostoljubnosti«, da bi bili popustljivejši. Tako je menda zelo razširjena navada, da predstavnik uprave po prihodu v podjetje popeljejo kontrolorja najprej na posebej pripravljene gostije, ga napojijo s pijačo, zatem pa na hitro položijo preden »nekaj knjig«.

Načrtovanje in, ki izgublja smisel

Ekonomisti in finančniki odkrito priznavajo, da je v takšnih primerih težko kontrolirati celo državno proizvodnjo, kaj šele vse niti »alternativne ekonomije«, ki največkrat na stotisočih koncih res jemlje mala koščke, na vseh skupaj pa odnese velik del. Za mnoge so zaradi tega uprave nedosedlosti v gospodarstvu in »siva ekonomija« le različne plati enega in istega procesa, tistega, ki na koncu napaja vse skrite želje ljudi, njihove realne in nerealne potrebe, jih vodi v spopad z administracijo in državo, velikokrat celo z zakonodajo...

»Siva ekonomija« se kajpada začneja že v proizvodnji, v podjetjih, kjer v skladiščih in delavnicah ljudje iščejo, predelujejo in jemljejo tisto, kar potrebujejo doma in česar največkrat ne morejo kupiti v trgovinah. Kolikokrat je že bilo rečeno, da sovjetsko gospodarstvo proizvaja na stotine velikih stvari, da pa hkrati manjka na trgovinskih policah na tisoče nujno potrebnih malenkosti...

Niso redki primeri, da posamezniki stvari med seboj zaradi težav celo zamenjujejo, ne pa prodajajo. »Talno lepilo za avtolak« ali »keramične ploščice za motorno olje« so pogoste ponudbe med ljudmi, ki priznavajo, da v podjetjih pač sami sebe »naturalno nagrajujejo«, da bi s tem rešili svoje probleme. Zaradi tega najbrž tudi ni presenetljivo, da te oblike prepovedanih dejavnosti »naredil za sebe« ali »odnesel, ker rabi«, niti toliko ne vzemirjajo države. Resnično ostri protesti in

pregnanjanja se začnejo šele, ko je to osnova za nadaljnje posle: preprodajo, špekulacije in druge vrste »ostapbendersčine«.

Sovjetska »siva ekonomija« pozna namreč tudi velika podtalna podjetja, ki vzporedno z legalno proizvodnjo proizvajajo za zasebne župe in organizatorjem prinašajo na stotisoče rbljev. V zadnjih letih so varnostni organi odkrili nekaj takšnih primerov, ko so iznajdljivi organizatorji proizvodnjo (na primer okrog Odese) deficitne ženske trikotaje, galanterije in podobnega in izdelke prodajali celo v državne trgovine...

Največji del »alternativnega gospodarstva« gre danes seveda kljub temu na račun preprodaje in menjavanja v državnih trgovinah in na črnem trgu. »Najnevarnejši poklici« je pred časom v »Komsomolski Pravdi« zapisala o svojem delu neka trgovka, ki je vsa obupana priznala, da jo je k prepovedanim poslom »enostavno priložil sam položaj«. Včasih vzameš za sebe, včasih shraniš ali vzameš za koga drugega, je dejala, pa je tu »začarani krog«, ki se zlepa ne prekine.

Pribežališče v naravnih menjavi

Opisala je, da je bilo povsem običajno, da so v oddelku nastavljali cene, prodajali »stalnim strankam« stvari, ki jih je najbolj primanjlovalo, pogosto si izpod pulta prehranske izdelke med seboj preprosto tudi delili. »Me smo dekletom na drugi strani ulice dale na stran mesne izdelke, one pa so nam shranile čevlje, ki smo jih lahko pomerile in kupile brez naglice,« je preprosto pojasnila svoja dejanja, ki so v dvajsetih dneh prinesla v njen oddelek 761 rbljev primanjkljaja (povprečna plača prodajalca je, na primer, 100 rbljev).

Kot ugotavljajo sovjetski finančniki, ni nič boljga na kolhozih in tržnicah, kjer je prodaja legalna in kjer je zato še težje preganjati tiste, ki zgolj prekupčujejo. Takih pa je zaradi velikega pomanjkanja svežega sadja in zelenjave ter visokih cen seveda veliko. Ljudem se plača potovati nekaj tisoč kilometrov daleč in na tržnicah v notranjosti dežele prodajati po pet, šest rbljev jabolka, brusnice, lubenice in drugo sadje, ki stane na jugu le borin 40 kopejk. Tržne uprave se proti temu borijo, zahtevajo potrdila, račune, toda največkrat, kot je bilo pred kratkim rečeno v Moskvi, ne morejo nič niti zoper tiste, za katere so skoraj prepričani, da so jabolka kupili po zvezah v državni trgovini za nekaj kopejk, jih umili in obrisali, zatem pa jih nekaj sto metrov proč prodali na tržnici po desetkrat dražje.

Tako kljub nenehnim razočaranjem mnogi uradniki še zmeraj razmišljajo je o novih in novih administrativnih ukrepih, s katerimi bi vse to »nekako kontrolirali«. Pri tem sploh ne želijo slišati tistih, ki iz izkušenj opozarjajo, da zgolj z novimi predpisi in prepovedmi ne bodo rešili najpoglavnejših problemov. Kot značen primer, ki ga je v začetku oktobra razpihnili tudi vso sovjetski tisk, navajajo probleme z bencinskimi bori.

Bencin, ki je za državna vozila v Sovjetski zvezi za bone, se v velikih količinah zliiva v rezervuarje osebnih avtomobilov. Ekonomisti so izračunali, da se tako oskrbuje z gorivom skoraj polovico lastnikov osebnih avtomobilov in drugo motorizacije in da to stane državo vsako leto nekaj milijonov rbljev. Administratorji se poskušali že vse močje, da bi to preprečili: uvedli so različne bone, registracijske knjižice porabljenega goriva, pooblastila za nadzor tudi milico, letos so po tretjem trimesečju in ne na koncu leta nenapovedano zamenjali vse bone. Toda vse zaman. Njihov najmočnejši predlog se zato glasi: bencin bi bilo treba razliti obarvati, tako da bi bilo mogoče na cesti ugotoviti, kdo se vozi »na črno«. Avtomobilska industrija pa je menda že dobila nalogo, da izdelata takšen bencinski tank, iz katerega »bencina ne bo moglo pretakati«.

Vrh današnje »sive ekonomije« je kajpada svet povsem ilegalne trgovine, podzemnih zvez in »mafijaških« organizacij, ki kupčujejo z uvoženimi in pretihotapljenim blagom in ki strežejo apetitom materialno najbolj podprtih slojev. To seveda že zdavnaj niso več le kavbojke in ameriške majice, marveč vse »svet čudes« zahodne potrošniške družbe, zaradi katerega se tukajšnjim ideologom marsikdaj dvigajo lasje, saj samo nemočno opazujejo, kako skozi zadnja vrata sega »amerikanizem« - v sovjetski prestolnici in drugih velikih mestih.

Poleg obleke, tehnike in celo hrane je že nekaj časa v modi tudi zahodnoevropska in ameriška glasba, prevodi dobrih knjig in najnovejše - videokasete. V številnih mestih so prekupčevalci že organizirali podzemne studije, kjer na kasete presnemavajo zahodne filme in zabavne oddaje. Njihovi potrošniki so lastniki zasebnih videorekorderjev, pa tudi družine, ki si v njihovim širšem prikazovanjem služijo dodaten denar. Ko je pred kratkim sovjetski tisk poročal o odkritju ene takšnih skupin, je nastal velik hrup, saj so »seanse« s Seanom Conneryjem, Robertom de Nirom in Silvio Kristel izzvale številne »moralne obsodbe«, vendar pa tudi zgovorno pokazale, da je sovjetska »siva ekonomija« že zdavnaj prevladala vse meje.

DANILO SLIVNIK

foto: Joco Znidaršič

